

Универзитет у Београду

Филозофски факултет

Одељење за историју

Мастер рад

Посланичко слово Теодора Метохита

Ментор:

Проф. др Влада Станковић

Студент:

Тамара Стојилковић

Београд 2020.

Садржај

Списак скраћеница.....	3
Предговор.....	6
Увод.....	8
I Живот и дело Теодора Метохита.....	10
1. Рођење, детињство и прогонство из престонице.....	10
2. Повратак у престоницу и смрт Теодора Метохита.....	12
3. „Пријатељство“ са Нићифором Хумном.....	16
4. Теодор Метохит као дипломата и филозоф.....	17
II Српско – Византијски односи у другој половини XIII века.....	18
1. Први покушај склапања савеза.....	18
2. Смена на престолу.....	21
3. Милутинова офанзива ка југу и политика измирења са Византијом.....	23
4. Жене краља Милутина.....	25
III Теодор Метохит у Србији	28
1. Посланичко слово.....	28
Закључак.....	43

Списак скраћеница

Извори

Архиепископ Данило

Животи краљева и архиепископа српских,
Архиепископ Данило, Београд 2008.

ВИИНЈ 1986

Византијски извори за историју народа
Југославије, том VI, Обрадили Љ. Максимовић,
И. Ђурић, С. Ђирковић, Б. Ферјанчић, Н.
Радошевић, Београд 1986.

Литература

Динић, Милутин и Драгутин

М. Динић, *Однос између краља Милутина*
и Драгутина, ЗРВИ 3, Византолошки институт
САНУ, 1955.

ИСН I

Историја српског народа I, Београд 1981.

Јиречек, *Историја Срба I*

К. Јиречек, *Историја Срба I*, Београд 1952.

Ласкарис, *Принцезе*

М. Ласкарис, *Византијске принцезе у средњовековној Србији*, Београд 1926.

Максимовић, *Симонида*

Љ. Максимовић, *Да ли је Симонида Палеологина била пета супруга краља Милутина*, Византијски свет и Срби, Београд 2008.

Максимовић, *Котаниц*

Љ. Максимовић, *Котаниц Торник*, Византијски свет и Срби, Београд 2008.

Острогорски, *Историја Византије*

Г.Острогорски, *Историја Византије*, Београд 1976.

Радић, *Метохит*

Р. Радић, *Неколико запажања Теодора Метохита о владавини краља Милутина*, Српска политичка мисао 4 (1995).

Radić, *Theodore*

R. Radić, *Theodore Metochites on a Serbian and a Bulgarian Envoy*, *Byzantinobulgarica 10* (2000)
ПОЛУХРОΝΙΑ: Сборник в чест на проф. Иван Божилев, София 2002.

Станковић, *Милутин*

В. Станковић, *Краљ Милутин (1282-1321)*,
Београд 2012.

Станковић, *Бугарска и Србија*

В. Станковић, *Бугарска и Србија у делима
Георгија Акрополита и Георгија Пахимера*,
ЗРВИ 44, Византолошки институт САНУ, 2009.

Станојевић, *Краљ Милутин*

С. Станојевић, *Краљ Милутин*, Годишњица
Николе Чупића 46, 1937, 1- 43.

Предговор

Циљ рада је да се на основу дипломатског извештаја угледног и ученог дипломате прикаже однос Теодора Метохита према Трибалима и њиховом архонту, да објасни спорна питања и пружи јаснију слику о времену краља Милутина и српске државе с краја тринаестог века. Прекретницу представља одлука краља Милутина да на измаку тринаестог века у потпуности промени сопствену политику самосталним окретањем ка Византији и склапањем савеза избори за себе и своје потомство надмоћ у оквиру српске владарске породице.

Уводни део рада обрађује Милутинову политику окретања ка Византији, стањем у којем се налазило Византијско царство и почетним преговорима за склапање савеза у којима је главни посредник Теодор Метохит из чијег пера је настао дипломатски извештај *Посланичко слово*. Наредна три поглавља обрађују живот и дело византијског посланика Теодора Метохита, затим односе између Србије и Византије у другој половини тринаестог века и детаљни преглед извештаја *Посланичко слово*.

За израду рада коришћени су Византијски извори савременика и учесника догађаја. Међу најистакнутијим византијским изворима за овај период је Теодор Метохит и његово *Посланичко слово* које је заправо и главни историјски извор за израду овог рада. *Посланичко слово* је прворазредан извор византијског дипломате о детаљима преговора између византијског двора, и српског краља, о династичком браку којим би био учвршћен закључени мировни споразум.

Поред Теодора Метохита за прилике у српској земљи у том периоду интересовање су показали Георгије Пахимер и Нићифор Григора. Метохит и Пахимер су свакако оставили далеко више података зато што су савременици краља Милутина. Оно за шта византијски писци нису били заинтересовани јесу Милутинови мотиви за потпуни политички преокрет и тачан редослед и датовање догађаја који су довели до почетка преговора са Византијским царством.

Значај дуготрајне владавине краља Милутина и његове врло променљиве политике као да су обесхрабривали домаће истраживаче да се посвете расветљавању владавине краља Милутина. За писање рада је осим извора са критичким издањима, коришћена литература из историографије. Као стручна литература коришћени су радови утицајних историчара у датој области. То су Михаило Ласкарис, Љубомир Максимовић, Георгије Острогорски, Влада Станковић и Радивој Радић.

Увод

Владавина Стефана Уроша II Милутина променила је правац којим ће се развијати држава Немањића. Нови политички пут српске државе представља потпуно везивање за Византијско царство упркос бројним дипломатским везама, договорима и маневрима које је краљ Милутин развијао. Заправо, краљ Милутин је својим везивањем за Византијско царство утврдио геополитички положај своје државе у балканском политичком мозаику тога времена. Својим потомцима је успео да обезбеди апсолутну власт, супротно пракси пређашњих српских владара.¹

За Теодора Метохита, Милутин је приказан као врло опрезан, прагматичан преговарач и политичар. И као такав, водио је прилично реалну политику у којој је најдоминантнија била жеља за повезивањем с Византијом. Милутинов долазак на престо 1282. године је одлучујући корак у будућим освајањима византијских територија на југу. Византијско царство иако обновљено 1261. године никада није успело да се у потпуности опорави. Стога, Византија није била у стању да се супротстави освајачким походима српског краља.

Притешњен Милутиновим интезивним нападима на крајеве византијске империје, цар Андроник II је гледао да пошто - пото придобије српског краља Милутина за себе. По обичају тадашњег времена најзгодније средство за стварање алијансе су биле женидбе и удадбе. Краљ Милутин је такође желео “истинито уједињење са царем“, јер је знао да ће тај брак уздићи његов углед.²

На пету и последњу посланичку мисију српском краљу, византијски василевс Андроник II је послао свог човека од поверења Теодора Метохита. Наиме, цар је посредством свог посланика поручио да уместо своје сестре удовице која је првобитно била намењена краљу Милутину, нуди руку „љубљеног чеда царевог“, рођене ћерке Симониде. Током боравка у Србији, настало је *Посланичко слово* Теодора Метохита, извештај са свог последњег, закључног петог путовања, боравка и успешно завршених преговора у Србији.

¹ В. Станковић, *Краљ Милутин (1282-1321)*, Београд, 2012, 5-6.

² Потврђује Теодор Метохит у свом Посланичком слову, о чему ће бити речи касније.

Посланичко слово садржи исцрпну приповест о току преговора краља и посланика, приказаних по етапама њиховог напретка или застоја. Поред тога, на основу јединственог и аутентичног сведочанства угледног и ученог дипломате сазнајемо о Србима из времена краља Милутина, о стању на двору, утицајним људима тога доба, богатству, злату и сјају српског двора и српске трпезе, тако да је то још више утицало да се бавимо овом темом.

Метохит је несумњиво желео да остави веран приказ народа који зна да поштује титулу византијског цара, и који то ради без икакве грешке. Како бисмо што боље разумели Теодора Метохита потребно је расветлити његов живот, каријеру и одређене карактерне особине. То би нам помогло у даљем одгонетању његовог света и његових убеђења, како би се сагледале његове амбиције, поступци и последице делања, као и становиште са ког посматра Трибале и њиховог архонта.

I Живот и дело Теодора Метохита

1. Рођење, детињство и прогонство из престонице

За датум рођења Теодора Метохита узима се 1270. година, или година раније.³ До тачне године рођења дошло се на основу прецизног датовања Метохитовог посланства кипарском и јерменском киликијском краљу, као и узраста у коме се налазио када је наступило прогонство из Цариграда. Промене у животу Теодора Метохита су наступиле када је имао 13 година, када му је отац прогнан из Цариграда, што наводи у својим аутобиографским стиховима, као и да је на поменуто посланство кренуо када је имао 25 година.⁴ На основу тога, прогонство из Цариграда се веже за 1283. годину, а наведено посланство за 1294. или 1295. годину. На основу тога, Теодор Метохит је на свет дошао највероватније 1270. године.

Полемику је изазвало и место рођења Теодора Метохита. У похвали граду Никеји, Теодор Метохит је забележио да је „овај град моја најлепша отаџбина“ и уз то је додао „делимично“.⁵ Када је његов отац, Георгије Метохит, пао у немилост и прогнан из Цариграда, са породицом се повукао у Малу Азију. Касније се Теодор Метохит као добар познавалац често бавио Никејом, али је Никеја за њега „туђина“ и то ће увек остати. За њега је прави завичај био „Полис“ то јест Цариград, што је и истакао у похвали царској престоници.⁶

³ *Византијски извори за историју народа Југославије* (ВИИНЈ), том VI, Обрадили Љ. Максимовић, И. Ђурић, С. Ђирковић, Б. Ферјанчић, Н. Радошевић, Београд, 1986, 63.

⁴ Исто.

⁵ ВИИНЈ 1986 (Ђурић), 64.

⁶ ВИИНЈ 1986 (Ђурић), 64. Теодор Метохит Полисом назива Цариград, исти термин поред Цариграда користи за Солун.

Теодор Метохит је најлепше године свог детињства провео у Цариграду. У светској метрополи тог времена је стекао и прва знања. Образовање у престоници је само по себи привилегија коју није могао добити свако. Поред друштвеног положаја његове породице, за школовање Метохита заслужни су били његов отац и мајка који су га први усмеравали ка изучавању „писане речи“. Захваљујући том стеченом полету Теодор Метохит се током читавог живота попут самоука препуштао тим пријатним напорима.⁷

О мајци Теодора Метохита се не зна много, може се претпоставити да је била високог рода. Његов отац, Георгије Метохит је био писац и пријатељ цариградског патријарха Јована XI Века. Отац Теодора Метохита је био архиђакон у царској палати и човек од поверења василевса Михаила VIII Палеолога.⁸ Као човек од поверења, учествовао је у дипломатским мисијама 1276. године код папа Гргура X и Иноћентија V. Био је присталица такозване Лионске уније и зближавања са католичком Европом. Као тако упамћен, Георгије Метохит је изазвао пажњу истраживача, и готово да је немогуће рећи да је Георгије отац онаквог ревносног православног хришћанина каквим је био сматран Теодор.⁹

Несрећа је задесила Георгија након смрти василевса Михаила VIII када је дошло до одустајања од уније и промене у политици према западу. То је довело до одласка његовог пријатеља Јована XI Века са патријаршијског трона и протеривања Георгија Метохита из престонице, за кога су говорили да је постао „Франак“.¹⁰

Након прогонстава, Георгије ће наредних седам година са својом породицом провести у Никомедијском заливу, у тврђави Св. Григорија. Георгије, заједно са својим сином Теодором се враћа у Цариград око 1290. године. Георгије је до краја свог живота 1328. године остао противник цара Андроника II, и тако је дане свог живота проводио што у затвору, што под присмотром, док је Теодор не настављајући стопама свога оца, одмах по доласку у престоницу, ступио на царски двор.

⁷ ВИИНЈ 1986 (Ђурић), 64.

⁸ ВИИНЈ 1986 (Ђурић), 65.

⁹ ВИИНЈ 1986 (Ђурић), 64.

¹⁰ Под овим термином се подразумева латински католик: ВИИНЈ 1986 (Ђурић), 65.

2. Повратак у престоницу и смрт Теодора Метохита

По повратку у Цариград, Теодор Метохит је веома брзо ступио на царски двор и постао један од одабраних људи цара „синклитик“.¹¹ Теодор је био од оних људи који су на двору били истовремено и царски достојанственици и чиновници. Титулу логотета је носио пре свог првог дипломатског задатка, да би приликом путовања на Кипар и јерменску Киликију био унапређен у логотета цареве приватне благајне.¹² Млади Теодор је имао задатак да испроси невесту за Михаила IX, сина Андроника II, и мисија је успешно обављена.¹³

Након успешно обављене мисије, Теодор је био изненађен преокретом у свом животу, иако се од цара никаквом добру није надао што је и забележио у својим аутобиографским стиховима.¹⁴ Премда се Теодор лако уклопио и снашао у датој ситуацији, умео је да се прилагоди и да искористи своју речитост и способности и да тако постане човек од највећег царевог поверења, упркос убеђењима његовог оца која су била супротна царевим. Већ је било речи о оцу Теодора Метохита након повратка у Цариград, који је већину времена проводио затворен и под присмотром.

Као човек од царевог поверења, друга дипломатска мисија за Теодора је била везана за преговоре са српским краљем Милутином. Преговори су успешно завршени венчањем српског краља и цареве ћерке Симониде. Детаљније о самим преговорима биће касније у склопу поглавља „Посланичко слово“.

Приликом преговора са Србима, Теодор је неколико пута био у Солуну, граду којим је он био одушевљен.¹⁵ Судбина га је, неколико година касније поново довела у други град Царства. У то време, цар и његова супруга Ирина од Монферата нису били у најбољим

¹¹ Синклитик није сенатор јер византијски сенат (синклит) није постојао у позној Византији. Синклитик је више симболична титула која представља повлашћен положај у друштву, тако да се Теодор непрестано налазио при царском двору. ВИИНЈ 1986 (Ђурић), 65.

¹² ВИИНЈ 1986 (Ђурић), 66.

¹³ Исто.

¹⁴ Исто.

¹⁵ Своје одушевљење Солуном помиње у свом „Посланичком слову“

односима.¹⁶ Дошло је до неслагања по питању уређења државе, која су довела до захлађења и несугласица. Царица Ирина је одлучила да напусти супруга и оде у други град Царства, Солун.

Солун је град који су њени преци држали више од једног века.¹⁷ Царица Ирина је захтевала од цара Андроника II поделу Царства на неку врсту удеоних кнежевина. Са царицом Ирином је кренуо и Теодор Метохит, као неопходни чиновник и саветник у важним пословима. Постоји и могућност да је Теодор као човек од царевог поверења кренуо са царицом у улози шпијуна, који ће цара обавештавати о намерама царице Ирине. Да ли поверење које цар Андроник II гаји према Теодору Метохиту може бити нека врста уцене? Иако је цар заклето непријатељ Георгија Метохита, и иако има поверења у интелектуалне и вербалне способности Теодора Метохита, византијски василевс његовог оца држи у заточеништву и то му представља гарант Теодорове лојалности.

Теодор Метохит је у Солуну провео две године, а након тога се враћа у Цариград. Царица Ирина је тада отишла да среди послове око Тесалије, која је у то време била без господара и да се након тога састане са краљем Милутином, својим зетом и својом ћерком Симонидом.¹⁸

Теодор Метохит је у међувремену, по повратку у Цариград, око 1305. године постао месазон. Исту титулу у то време носи и Теодоров пријатељ и духовни саговорник, Нићифор Хумн. Наиме, у то време је у Царству могло бити два месазона.¹⁹ Теодор је од 1290. године, и повратка у Цариград, са свим чиновима које је носио формално био иза Хумна, касније се то мења у корист Теодора, и Хумн постаје један од његових главних противника.²⁰

¹⁶ ВИНЈ 1986 (Ђурић), 66.

¹⁷ Исто.

¹⁸ ВИНЈ 1986 (Ђурић), 67.

¹⁹ Месазона је могло бити више, али је један био „главни“ а остали њему „подређени“ ВИНЈ 1986 (Ђурић), 67.

²⁰ На положај Хумна утицала је смрт његовог зета, деспота Јована Палеолога. Сматра се да је Теодор повлашћено место у царској управи заузео тек 1315/16. године. ВИНЈ 1986 (Ђурић), 67.

Теодор Метохит је по повратку у Цариград, следио политику родбинског зближавања Нићифора Хумна са царском породицом, тако да је 1305. године удао своју кћер Ирину за паниперсеваста Јована Палеолога, автократоровог синовца. И од тада се политичка каријера Нићифора Хумна постепено гаси.²¹ Теодор Метохит је имао велики утицај на цара Андроника II, да се понекад чинило да је заједно са царем равноправни „садржилац власти“.²²

Бавећи се озбиљним државним пословима, Теодор ће бити на врхунцу своје јавне каријере 1321. године, када милошћу самог цара, постаје носилац чина „великог логотета“.²³ Након тога Теодор више није послушни сарадник свога господара, одраз његове моћи је што је у свом поседству имао раскошно здање у цариградској четврти Хори. Престоницом су кружиле разне приче о његовој раскалашности и похлепи.²⁴ Теодор се бранио тезом о природној разлици између људи високог и ниског рода а сходно томе и друкчијих материјалних потреба. Можда се грамзивост код Теодора појавила због изгнанства у коме је претходно био.²⁵ Упркос свему, Теодор, истрајно обнавља стари и запуштени манастир Христа у Хори. Тако је Хора постала споменик о њему, у периоду између 1315. и 1321. године, и место на коме је радо долазио како би могао да се осами, размишља и пише.²⁶

Исте године када је Теодор добио чин великог логотета, избио је грађански рат између цара Андроника II и његовог унука Андроника III. Сукоб је трајао све до 1328. године када је Андроник ушао у престоницу и присилио свог деду на одступање од престола. Теодор Метохит је стао на страну старог василевса и тако одредио своју судбину.

Велики део ромејске аристократије се определио против старог цара. Постоје извори који говоре да су то ромејске угледне породице које су Теодору замерале огромну финансијску и политичку моћ, грабежљивост и надменост. Свемоћ и понашање великог логотета били су основни разлог што се читаво становништво Царства определило за супротан табор.²⁷

²¹ ВИИНЈ 1986 (Ђурић), 68.

²² Исто.

²³ Исто.

²⁴ Син Андроника II и Ирине од Монферата, Теодор, био је ненаклоњен Метохиту и оставио је записе који говоре о похлепи великог логотета. Такође, и Нићифор Хумн је говорио да је Теодор бринуо једино како да напуни своје џепове. ВИИНЈ 1986 (Ђурић), 68.

²⁵ ВИИНЈ 1986 (Ђурић), 68.

²⁶ Исто.

²⁷ ВИИНЈ 1986 (Ђурић), 73.

У „Мемоарима“ Јована VI Кантакузина је забележено да су „синклитици“ Андроника II били спремни да отворе капије Андронику III под условом да се ослободе Теодора Метохита.²⁸

Иако је тада Андроник III одбио понуду, након што је заузео престо свог деде, протерао је великог логотета у град Дидимотику.²⁹ Изгнан из своје отаџбине по други пут, Теодор је само прижељкивао да се врти у своју задужбину у Хори. Христов манастир му је остао као једини заклон, с обзиром да му је сва имовина конфискована и опљачкана.

Теодор Метохит је две године након прогонства поново крочио у свој завичај и сместио се у своје манастиру у Хори, захваљујући размекшалој срцу василевса Андроника III. Наиме, млади василевс се озбиљно разболео 1329/30. године, и његова болест је донела промене и Андронику II и Теодору Метохиту. Међутим, присталице Андроника III су затвориле царевог деду у манастир у коме је 13. фебруара 1332. године умро. На вест о смрти свог господара и заштитника Андроника II, како би се упокојио, Теодор Метохит одлучује да се замонаши. Упокојио се месец дана након смрти Андроника II, 13. марта 1332. године.³⁰

3. „Пријатељство“ са Нићифором Хумном

Теодор Метохит је по повратку из изгнанства у престоницу 1290. године са сваки од логотетских достојанстава које је носио, формално био иза Хумна. Свој спис *Посланичко слово*, Теодор је упутио Нићифору Хумну, коме се обраћа са поштовањем и назива га пријатељем. Питање је да ли је то пријатељство било искрено или ли су један другом били конкуренција од самога почетка.

²⁸ Синклитика је у то време било укупно шесторица. ВИИНЈ 1986 (Ђурић), 70.

²⁹ ВИИНЈ 1986 (Ђурић), 70.

³⁰ Исто.

Након што се Теодор враћа из Солуна, и постаје „месазон“ , Хумнова политичка каријера се постепено гаси.³¹ До великог спора између двојице дугогодишњих нераздвојних сарадника и неискрених пријатеља је дошло негде између 1324. и 1326. године. Хумн није могао да се помири са напредовањем Теодора, који га је заменио и потиснуо у царској администрацији.

У сред грађанског рата и један и други су се борили за милост код василевса Андроника II.³² Расправа између двојице супарника је била усмерена на два питања, литерарног стила и астрономије. Хумн је нападао Метохита како је његов стил неразумљив и недоследан.³³ Теодор се бранио позивајући се на тежак начин изражавања код Тукидида, како његово дело никада неће пасти у заборав за разлику од оних чије је дело било једноставно.³⁴ Многи данашњи истраживачи сматрају Теодоров стил најтежим за разумевање и одгонетање³⁵, међутим Хумн је тежио истој „врлини“.³⁶ Теодор је често иронично узвраћао Нићифору, подсећајући га на његово научно „незнање“ и литерарну „простоту“.

Када је реч о астрономији, њихова расправа је наставак некадашње дискусије између физичара које занима суштина небеских бића, и математичара (астронома) којима је једини циљ „спасавање спољашњег света.“³⁷ Метохит се бранио тако што је критиковао Хумна како није компетентан и не познаје изворе које чита.

4. Теодор Метохит као дипломата и филозоф

Теодор Метохит, млади чиновник у служби цара се показао врло ефикасним у извршавању дипломатских и политичких задатака у Киликији, Србији и Солуну. Касније бива суочен

³¹ ВИНЈ 1986 (Ђурић), 68.

³² ВИНЈ 1986 (Ђурић), 73.

³³ Док су били у пријатељским односима, Хумн је хвалио Метохита како је његов језик „хармоничан, углађен и једном речју антички“. ВИНЈ 1986 (Ђурић), 73.

³⁴ ВИНЈ 1986 (Ђурић), 73.

³⁵ Мало је византијских аутора који су „компликованији, конфузнији у начину изражавања, сложенијег расуђивања него што је Теодор Метохит“. ВИНЈ 1986 (Ђурић), 73.

³⁶ ВИНЈ 1986 (Ђурић), 74.

³⁷ Исто.

са многим потешкоћама као што су неслога између Палеолога, грађански рат, затим одраз финансијске ситуације и економске зависности од других држава, као и војна слабост Византије пред суседима.

Питање које се поставља је да ли се Теодор потрудио да измени неке ствари или је био немоћан у одлучивању о битним државним пословима или ће стајати иза својих речи да је царева коначна воља последња.³⁸ Међутим не може се са сигурношћу тврдити да ли је заиста било тако, али свакако да је био веома комплексна личност.

Интересовања Теодора Метохита су била прилично разнолика. Био је православни теолог, чији су узори поред хришћанских били пре свега антички филозофи и историчари. Био је одличан познаваоц Аристотела и Тукидида који је сматрао да су Ромеји културни наследници хеленског наслеђа, међутим песимистичан о могућем оживљавању и настављању античког духа у држави и друштву којима припада.³⁹ Забринутост за будућност Царства, изнео је у свом теоријско политичком трактату „О Скитима.“⁴⁰

Теодор је био један од ретких Ромеја који је уочио опасност од Турака и губитка Мале Азије. Теодор је био заточеник става о коначности византијског света и често је замерао Ромејима неслогу, раскошан и погрешан верски живот.⁴¹

Теодор Метохит, у филозофији, тумачи, прихвата или одбија делове и Платоновог и Аристотеловог учења. Код Аристотела се диве његовој логици, док критикује његову „Матафизику.“ Истицањем важности математике по физику, близак је Платону сматрајући да су бројеви основа свега и да се физика заснива на математици, стога је друго његово дело названо „Математика“. Његово разумевање математике је под утицајем паганске филозофије и мистицизма, стога је такво размишљање морало изазвати негодовање црквених кругова.⁴²

³⁸ ВИНЈ 1986 (Ђурић), 71.

³⁹ Исто.

⁴⁰ Исто.

⁴¹ ВИНЈ 1986 (Ђурић), 72.

⁴² Исто.

II Српско – византијски односи у другој половини XIII века

1. Први покушај склапања савеза

Августа месеца 1261. године, Ромеји су завладали Новим Римом – Цариградом чиме је поново успостављено Византијско царство. После полувековног изгнанства из престонице, након крсташког освајања Цариграда 1204. године, престо је преузео Михаило VIII Палеолог. Свој углед и новоуспостављену моћ је покушавао да оснажи и учврсти агресивном политиком и дипломатијом. Године које су уследиле након учвршћивања на престолу донеле су потребу освајања некадашњих византијских територија и успостављања ромејске доминације на простору Балкана. Пре свега, Михаило VIII Палеолог је имао за циљ да српску и бугарску државу повеже не само са Византијским царством већ са собом и сопственом породицом.⁴³

Како би обезбедио послушност и савезништво, василевс Ромеја се окренуо склапању савеза са српским краљем. Чврст политички савез могао је бити стваран уколико је потврђен склапањем брака. Српски краљ Урош је прихватио иницијативу која је потекла из Цариграда, и одлучио да уђе у политичке преговоре о браку царева друге ћерке Ане и свог млађег сина Милутина.⁴⁴

На основу Пахимерове „Историје“ сазнајемо да је Михаило VIII понудио преговоре крајем 1267. или почетком 1268. године. Током тих година, утврђен је договор и закључен предбрачни уговор. Потом је избио рат Србије и Угарске 1268. године, у којем краљ Урош пада у заробљеништво. Након ослобођења краља Уроша, византијско посланство је дошло у Србију 1269. године.⁴⁵ Неуспех византијског посланства у Србији се датира нешто касније. Коначан разлаз између Византије и Србије посведочен је 1272. године, у вези са нападом византијског цара на аутокефалију Српске цркве.

⁴³ Станковић, *Милутин*, 25-28.

⁴⁴ Станковић, *Милутин*, 32.

⁴⁵ ВИИНЈ 1986 (Максимовић), 22-24.

Историчар Влада Станковић претпоставља да заробљавање краља Уроша није био узрок разилажења са византијским царем Михаилом VIII, већ је то био повод српском краљу да се приближи Византији. Преговори су пропали услед немогућности да српски престо наследи млађи Урошев син, Милутин, што је резултат победе угарске дипломатије која је наметнула српском краљу поштовање начела примогенитуре кроз институцију „младог краља“. С обзиром да Пахимер не приповеда линеарним током, теже је утврдити хронологију догађаја који су се збили пре и после посланства.⁴⁶

Из Пахимерове „Историје“ сазнајемо да је византијско посланство уз пратњу многобројних евнуха отишло у Србију да се упозна са обичајима и условима који тамо владају. Краљ Урош је био изненађен послугом коју има царева ћерка и том приликом им показао једну младу жену, сиромашно одевену, посвећену предењу, што се византијском посланству није допало.⁴⁷ И поред велике разлике у култури и обичајима две државе преговори о склапању савеза нису пропали.. Византијска страна је тражила да млади краљ постане наследник престола.⁴⁸ Уверење да ће млађи син српског краља доћи на престо после очеве смрти довело је до закључивања предбрачног уговора. Према византијском законодавству, предбрачни уговор значио је склапање веридбе преко посланика, без присуства младенаца. Како су преговори о склапању династичких бракова били инспирисани политичким мотивима, они су могли трајати веома дуго. У време склапања споразума, млади Милутин је имао око 15 година, док је византијска принцеза била 10 година млађа, тако да је врло вероватно да су остали верени због узраста младе принцезе и да је у питању договор који је требало да се оствари када византијска принцеза доспе у године за брак.⁴⁹

⁴⁶ В. Станковић, *Бугарска и Србија у делима Георгија Акрополита и Георгија Пахимера*, 192, нап. 28.

Станковић сумња да је брак Милутина и Ане раскинут до 1272. године, и да не треба олако закључити када и на чију иницијативу се то догодило. Станковић, *Милутин*, 45-50.

⁴⁷ ВИИНЈ 1986 (Максимовић) 36, нап. 57. Сматра се да је жена на коју је Урош показао Византинцима као пример како се Срби опходе према младима морала бити Каталина, Драгутинова жена.

⁴⁸ Станковић, *Милутин*, 37.

⁴⁹ Станковић, *Милутин*, 41.

Да је родбинско сродство требало да се оствари сведочи и повеља Михаила VIII из 1271. године, издата на захтев српског жупана Димитрија, којим василевс одобрава свом млађем брату Јовану да дарује Хиландару село Кастрин. У том златопечатном сигилијуму цар Михаил VIII назива српског краља Уроша својим пријатељем – у сродничком смислу.⁵⁰

Међутим, године које су уследиле довеле су до великих промена. Последица неуспеха Михаилове дипломатске мисије у Србији била је кварење односа две државе и ступање у преговоре са папством о склапању црквене уније, који су кулминирали унионистичким сабором у Лиону 1274. године. Ту је и повеља Михаила VIII којом покушава да смањи аутономију Српске архиепископије и Бугарске патријаршије. Након Лионске уније дошло је до преврата у Србији, свргавање краља Уроша, савезника и пријатеља Михаила VIII, од стране његових синова, старијег Драгутина и млађег Милутина, и долазак на престо Милутиновог старијег брата Драгутина.⁵¹ Могуће је да су после тога Ромеји одустали од даљег спровођења плана за склапање дипломатског брака јер су схватили да млађи Милутин неће бити очев наследник. Иако поменути договор о браку није потрајао, а брак није заживео, будући краљ Милутин као да је био предодређен за савез са Византијом.

2. Смена на престолу

Са пропашћу преговора са Византијом и поразом Србије у рату са Уграском, Драгутинова наследна права до краја владавине његовог оца више нису била довођена у питање. Као штићеник угарског краља, Драгутин је постао опонент не само свом брату Милутину, већ и своме оцу Урошу. Данило пише да је Драгутин мирно живео у очевом дому, чекајући да прими оно што му је отац обећао.⁵² Међутим, утицај Угарске је био пресудан на Драгутина да донесе одлуку и да устане на оца. Данило пише да је краљ Урош чак три пута одбио

⁵⁰ Станковић, *Милутин*, 38-39. Претпоставља се да је жупан Димитрије најстарији син краља Вукана, касније монах Давид, ктитор манастира Давидовица.

⁵¹ Станковић, *Милутин*, 45.

⁵² Архиепископ Данило, *Животи краљева и архиепископа српских*, 61-62.

Драгутинове молбе да му одели део земље на управу, тако да се Драгутин обратио угарском краљу, који му је дао војну помоћ за борбу против оца.⁵³ „Млађи краљ“ Стефан Драгутин је збацио свог оца Стефана Уроша I, када је одбио да му преда обећану половину земље.⁵⁴ Развој сукоба нам није познат, зна се само да је уз помоћ угарске војске Драгутин поразио оца на Гацком и силом преузео престо. Заједно са њим, српска краљица постаје његова жена угарска принцеза Каталина. Краљица – мајка Јелена која је називана и *велика краљица*, је у договору са сином, задржала власт у значајном делу краљевства, од сина је добила на управу Зету, Требиње, Плав и Горњи Ибар.⁵⁵ „И ова христољубива, дарова му савршени благослов и мир, и тако пође у одељени јој свој крај, примивши много имање и часне дарове, колико је хтела од љубљеног сина свога.“⁵⁶ Приликом промене на престоу 1276. године, Милутин је био без већег политичког утицаја, док током Драгутинове владавине израста у амбициозног владара, пуног иницијативе, насупротив прилично пасивном понашању Драгутина.⁵⁷

За време владавине краља Драгутина није било неких значајнијих потеза као и великих политичких амбиција у погледу јачања свог „отачаства“. Повећање материјалних могућности земље током владавине краља Уроша подстакло је ратоборно расположење властеле према Византији. Међутим, Драгутинову спољну политику карактерисао је антивизантијски правац. Неуспех краља Драгутина на бојном пољу је изазвао непопуларност у очима властеле.⁵⁸

Почетком 1282. године краљ Драгутин је пао са коња, тешко се повредио и поломио ногу. Данило пише: „Када је (Драгутин) јездио неким послом са властелом својом под градом Јелечом, павши с коња сломи ногу своју“.⁵⁹ Да ли је пад са коња био узрок да краљ

⁵³ Данило пише да је Урош био обузет ђаволом. Он је овде искористио топоним који је често присутан и на другим местима српске средњовековне житејне књижевности. Данило, *Животи краљева и архиепископа српских*, 235.

⁵⁴ Лиречек, *Историја Срба I*, 186.

⁵⁵ Станковић, *Милутин*, 55.

⁵⁶ Архиепископ Данило, *Животи краљева и архиепископа српских*, 68.

⁵⁷ Станојевић, *Краљ Милутин*, 1.

⁵⁸ Станковић, *Краљ Милутин*, 60.

⁵⁹ Архиепископ Данило, *Животи краљева и архиепископа српских*, 70.

Драгутин самостално донесе одлуку да напусти престо или је несрећа довела до околности које су га мање више присиле на тај корак због све већег притиска и „многе узбуне“.⁶⁰

Несрећа која је задесила краља Драгутина, где је себе самокритиковао и гледао као казну божију што се дигао против оца⁶¹ је била пресудан догађај за предају власти млађем брату Стефану Урошу II Милутину.⁶² Међутим, пад са коња никако није могао бити узрок, већ само повод његове абдикације. Ни у Византији инвалидност није представљала препреку у обављању владарских дужности.⁶³

Тако су „велико комешање“ које је тињало, као и прелом ноге повод за абдикацију краља Драгутина на сабору у Дежеву, 1282. године.⁶⁴ Не знамо да ли је Милутин подстакao побуну против свога брата или је стајао по страни, али је поуздано тачно да се у тренутку „узбуне“ није налазио на двору. Из неких разлога, властела је веровала да ће Милутин боље обављати владарску функцију од свог старијег брата. Да ли је обећао ратоборнију спољну политику у замену за подршку властеле, не можемо знати. Ипак, по свој прилици, изгледа да Драгутин није абдицирао својом вољом, већ је на то био приморан.⁶⁵

На самом сабору, Драгутин саветује брата да влада по хришћанским начелима. Данилов приказ абдикације садржи и предају владарских инсигнија: „Више нећу владати на овом престолу, које силом узех своје родитељу... Узми моју царску круну и седи на престолу родитеља свога... Даде му драгоцене дарове и злато и хаљине златоткане скупocene царске, коња свога и оружје своје које сам на себи, на своје телу носаше...“.⁶⁶ Златоткане тканине које Данило наводи су део византијске традиције, те су вероватно биле израђене од византијских мајстора.⁶⁷

⁶⁰ Динић, *Однос између краља Милутина и Драгутина*, 50.

⁶¹ Лиречек, *Историја Срба I*, 189; Станковић, *Милутин*, 62.

⁶² По средњовековним обичајима, члан владарске породице који има неки физички недостатак (у овом случају тежак прелом ноге) губи право да буде владар, због немогућности да у сваком тренутку устане у одбрану своје земље.

⁶³ Код Острогорског као пример се наводи Јустинијан II Риномет који је и поред одсеченог носа успео да преузме власт (705-711). Острогорски, *Историја Византије*, 154-155.

⁶⁴ Станковић, *Милутин*, 65; ИСН, 437-438.

⁶⁵ Динић, *Однос између краља Милутина и Драгутина*, 49-50.

⁶⁶ Данило, *Животи краљева и архиепископа српских*, 70-73.

⁶⁷ Теодор Метохит у свом *Посланичком слову* даје сличан опис Милутинове одежде о чему ће бити речи касније.

Након што је предао власт брату Милутину, краљ Драгутин је пристао да званично више не носи титулу краља. Договор је да његов брат Милутин доживотно остане на власти а након његове смрти престо ће преузети један од Драгутинових синова, вероватно Владислав.⁶⁸ Драгутин је породичним везама и политичким амбицијама био окренут ка северу и везан за угарски двор, док је Милутин био окренут другој страни и одмах након преузимања престола покренуо офанзивну политику према Византији.⁶⁹

3. Милутинова офанзива ка југу и политика измирења са Византијом

Са Милутиновим доласком на престо почиње епоха значајних освајања византијских територија. Краљ Милутин је одмах по преузимању престола кренуо у поход ка југу и заузео „славни град“ Скопље, Горњи и Доњи Полог, Овче поље, Злетово и Пијанец.⁷⁰ Након овог успеха, Срби су схватили да је експанзија на рачун Византије основни спољнополитички задатак и залога јачања земље.⁷¹

Исте године када је започето српско ширење на рачун Византије, умро је Михаило VIII Палеолог, престо је преузео Андроник II, који није следио политику свога оца, так да је опасност по Србију била отклоњена. Већ 1284. године, Милутинови одреди су заузели Пореч, Кичево и Дебар. Поред Византије, Бугарске и Угарске које се вековима боре за превласт на Балкану, појавила се још једна сила, Златна Хорда. Како би се осигурао од амбиција господара Златне Хорде, краљ Милутин је послао свог сина као залог мира са Татарима.⁷²

⁶⁸ Динић, *Однос између краља Милутина и Драгутина*, 51, 55; незванично, Драгутин је и даље називан краљем, при чему је по неким изворима био „краљ Стефан, а Милутин „краљ Урош“; Жиречек, *Историја Срба I*, 189.

⁶⁹ ИСН I, 439.

⁷⁰ Поседовање Скопља српском краљу било је потврђено 1299. године када га је заједно са осталим територијама освојеним од 1282. до 1284. године, он добио у мираз. ИСН I, 439; Жиречек, *Историја Срба I*, 191.

⁷¹ Острогорски, *Историја Византије*, 446.

⁷² Станковић, *Милутин*, 95-96.

Након склапања савеза са татарским каном Ногајем 1292. године, ситуација у Бугарској је такође била повољна зато што је Милутин своју ћерку Ану удао за видинског владара Михаила Шишмана, српски краљ се окренуо јужним деловима своје земље.⁷³ У том периоду озбиљних подухвата против Византије није било све до 1296. године када је краљ Милутин преотео од Византије недавно освојени Драч.⁷⁴

Византија се тада одлучила за напад на Србију. На челу војске је био Михаило Главас који је 1297. године енергично кренуо у против напад који се завршио неуспешно по Византију. То је навело Андроника II да поведе преговоре око склапања мировног уговора са српским краљем Милутином. Византијски василевс је српском краљу понудио руку своје сестре Евдокије. Међутим, преговори о женидби краља Милутина са царевом сестром Евдокијом су пропали услед енергичног одбијања царева сестре да се уда за три пута жењеног српског краља. Како је њен претходни супруг Јован, трапезунтски цар, умро августа 1297. године, дакле неколико месеци пре отпочињања преговора, Евдокија се правдала жалошћу за њим. Византијски цар, суочен са претњама српског краља Милутина, био је принуђен да као замену понуди сопствену петогодишњу ћерку.

4. Жене краља Милутина

Питање многоженства краља Милутина је тема којом се историчари баве поприлично дуго и још увек нису добили јединствено мишљење. Разлог томе су и извори којих из тог времена нема много. При изучавању средњовековне Србије, историчари се у недостатку домаћих, углавном ослањају на византијске изворе. Забуна се јавља услед противуречности података у различитим византијским изворима, тако да је редослед и број Милутинових бракова једно од најтежих питања српског средњег века. О женама српског краља Милутина сведоче Георгије Пахимер и Нићифор Григора. Оно што је карактеристично за њих јесте да нису у потпуности сагласни по питању редоследа жена краља Милутина.

⁷³ Станковић, *Милутин*, 91.

⁷⁴ ИСН I, 444-445; Јиречек, *Историја Срба I*, 193-194; Острогорски, *Историја Византије*, 456.

Пахимер и Григора говоре о три Милутинове жене које су претходиле принцези Симониди. Међутим, редослед принцеза се не поклапа. Према Пахимеру, о првој жени краља Милутина нема података, Пахимер наводи да је краљ Милутин замрзео без икаквог разлога и за другу жену узео ћерку тесалског севастократора Јована Анђела, и на крају бугарска принцеза Ана Тертер.⁷⁵

Извештај Нићифора Григоре говори да је прва жена краља Милутина била ћерка тесалског севастократора, затим бивша монахиња Јелисавета од Угарске, и трећа, ћерка бугарског цара, Ана Тертер.⁷⁶ Историчари Пахимер и Григора су сагласни само по питању треће жене краља, бугарске принцезе Ане Тертер.

Историчарима је највише муке задала прва жена краља Милутина, која се према портрету из Ђурђевих ступова звала Јелена. Премда се данас не може са сигурношћу потврдити њено име због оштећеног натписа.⁷⁷ Реч је о мајци будућег краља Стефана Дечанског, за кога се сматра да је рођен 1275. године.⁷⁸ С обзиром да о њој нема података, у српској историографији се усталило мишљење да је у питању нека српска племкиња по имену Јелена, која је на двору боравила све до 1282. године.⁷⁹

Историчар Максимовић усваја мишљење Пахимера да је Милутин био ожењен „српском племкињом“ и на томе заснива редослед и карактер Милутинових бракова. По њему, прва жена краља Милутина је била Српкиња Јелена, друга, Гркиња непознатог имена из Тесалије, затим Мађарица Елизабета и Бугарка Ана Тертер.⁸⁰ Међутим, то да је прва жена краља Милутина била „српска племкиња“ је мишљење које не одговара историјским околностима епохе Немањића.

⁷⁵ Максимовић, *Да ли је Симонида Палеологина била пета супруга краља Милутина*, 344.

⁷⁶ Максимовић, *Симонида*, 345.

⁷⁷ Максимовић, *Симонида*, 344.

⁷⁸ Максимовић, *Симонида*, 347; Станковић, *Милутин*, 46.

⁷⁹ Максимовић, *Симонида*, 344.

⁸⁰ Максимовић, *Симонида*, 348-349.

Историчар Влада Станковић сматра да одлука да се за Милутинову супругу изабере непозната „српска племкиња“ би била у потпуном нескладу са оним што се зна о брачној политици Немањића, самим тим када су у питању бракови краља Милутина, не узима се у обзир да је прва Милутинова жена била локална, српска племкиња.⁸¹

Податке које доносе Георгије Пахимер и Нићифор Григора треба узимати са резервом и не треба очекивати да апсолутно доследно износе све појединости. Постоји могућност да намерно прећуткују неку од Милутинових легалних жена. Проблем са бројем Милутинових бракова је посебно погађао црквене кругове у ондашњем Цариграду, пре свега из канонских разлога.⁸²

Стога је било потребно одобривољити цариградску патријаршију која се оштро противила склапању овог брака. Све претходне бракове српског краља Милутина треба схватити као смишљени аргумент цара Андроника II и његових сарадника да су све касније везе краља Милутина *безакоње – параномија*.⁸³ Тако су сви претходни бракови српског краља проглашени неважећим, и византијска принцеза Симонида је представљена као друга жена краља Милутина. У тренутку склапања брачног уговора 1299. године, Милутинова прва жена је била покојна, тако да се нови брак сматрао легалним.⁸⁴ Велики проблем за склапање брака су представљале године принцезе Симониде, која је у тренутку склапања споразума о браку имала свега пет година. Према речима Нићифора Григоре, један од услова је да буде одгајана на српском двору све док не ступи у законито доба за брак и постане супруга.⁸⁵

⁸¹ Станковић, *Милутин*, 49-50.

⁸² ИСН I, 446.

⁸³ Станковић, *Милутин*, 50.

⁸⁴ Максимовић, *Симонида*, 349.

⁸⁵ Ласкарис, *Принцезе*, 59; ВИИНЈ 1986 (С. Ћирковић и Б. Ферјанчић), 170.

III Теодор Метохит у Србији

1. Посланичко слово

Поверљив дипломатски извештај са последњег од пет путовања у Србију, који је Теодор Метохит упутио у Цариград. На самом почетку списка, Теодор се обраћа човеку који је у непосредној царевом близини и имао је положај „месазона“. Претпоставља се да је примаоц Метохитовог извештаја Нићифор Хумн, са којим је Теодор у то доба био у пријатељским односима.⁸⁶ Теодор се на почетку обраћа са поштовањем Нићифору, молећи га да нађе времена и прочита писмо, притом се трудећи да искаже своје литерарне способности. Наводећи да се налази у „туђини“, под којом подразумева привремено боравиште уз српског краља,⁸⁷ и да се већ дуже време „дружи са варварима“⁸⁸ што је тачно, с обзиром да је прошло три месеца од тренутка његовог поласка и писања извештаја.⁸⁹

Након уводног дела и обраћања примаоцу, ромејски дипломата започиње причу од самог почетка његове мисије, тачније од тренутка изласка из *Града*.⁹⁰ При изласку из Града, сусрели су га трибалски посланици како би му указали почести за предстојећи пут.⁹¹ Убрзо након тога, српски посланици су се вратили у Град, „својим уобичајеним боравиштима“.⁹²

⁸⁶ ВИИНЈ 1986 (Ђурић), 77-78.

⁸⁷ ВИИНЈ 1986 (Ђурић), 79.

⁸⁸ Метохит, под варварима мисли на Србе. По угледу на старе Грке, тако и за Ромеје, нехеленски суседи су за њих варвари. ВИИНЈ 1986 (Ђурић), 80.

⁸⁹ ВИИНЈ 1986 (Ђурић), 130. Ласкарис, *Принцезе*, 64.

⁹⁰ Под термином град подразумева Цариград. Често га је називао „највећим градом“, „Византом“ или „царским градом.“

⁹¹ Метохит, Србе назива Трибалима. ВИИНЈ 1986 (Ђурић), 82.

⁹² Податак о уобичајеним боравиштима говори да је склапање брака било само део етапе у дугим преговорима Византије и Србије. Узима се као могућа претпоставка да су Срби имали своје станове у Цариграду, или се пак под боравиштима подразумевају цркве и друга одмаралишта за странце попут оне које је подигао лично краљ Милутин уз манастир Светог Јована Продорма. Јиричек, *Историја Срба I*, 72.

Након што су сакупили основне потрепштине за пут, ромејски и трибалски посланици су кренули. Теодор Метохит је у разговору са једним српским послаником сазнао да ће храну и остале намирнице набављати од „околине и становника преко којих води пут.“⁹³ Овај податак нам говори о томе да је у тадашњој Србији постојала обавеза становништва да даје храну представницима власти.

Теодор Метохит је био врло изненађен и пориче постојање таквог закона у Византији, и говори да сва потребна средства за пут обезбеђује цар (царско човекољубље и великодушност).⁹⁴ Теодор је убедио трибалског посланика да не покушава оно што није у складу са обичајима земље, али изгледа да то није било довољно убедљиво. Током боравка у једној сеоској кући, оглушио се од онога што ми је Теодор саветовао и заповедао, захтевајући чак и „тичје млеко“⁹⁵ Његова непристојност и агресивност је довела и до туче⁹⁶, која се брзо умирила, и након тога Трибал није правио проблеме, био је уплашен и где год су се заустављали понашао се љубазно и учтиво. Теодор је након те ситуације Трибалског посланика називао „човечуљком“.⁹⁷

Након тога, Теодор описује зиму која је те године била *више него хладна, врло снежна и са северним ветровима који су жестоко дували*.⁹⁸ Дували су са свих страна „не дозвољавајући победоносним јунацима и војводама на коњима да иду напред“. ⁹⁹ Како би пребродила сва недаћа која су их задесила усред тако хладне зиме, посланици су се користили разноликим средствима. О веома оштрој и хладној зими те 1298/99. године сведочи и Пахимер.¹⁰⁰ Такође, Теодор наводи да приликом поласка из Цариграда, зима још

⁹³ ВИИНЈ 1986 (Ђурић), 84.

⁹⁴ Исто, 85.

⁹⁵ Исто, 86.

⁹⁶ Изрека коју Теодор наводи и која је била често коришћена у оно доба, чак је и забележена у мемоарима Јована Кантакузина: „Глупан се опамети тек пошто надрља“. ВИИНЈ 1986 (Ђурић), 86.

⁹⁷ ВИИНЈ 1986 (Ђурић), 87. Radić, Theodore, 236-244.

⁹⁸ Исто.

⁹⁹ Исто, 89.

¹⁰⁰ВИИНЈ 1986 (Максимовић), 49.

ни издалека није престала.¹⁰¹ Метохитове речи указују да посланство није кренуло ни почетком ни крајем зиме, већ највероватније крајем јануара.

Међутим, оно што је јако важно, а о чему говори Метохит у свом спису је да су често користили „царски друм“.¹⁰² Царски друм на који овде мисли Теодор је највероватније *Via Egnatia*. Као потврду за наведену констатацију, имамо податак византијског дипломате да су неколико дана након мучног ходања посланици пристали у једном засеоку испред града Кипселе. Овај град се налазио на путу *Via Egnatia* и био је удаљен од Цариграда најмање два дана хода.¹⁰³

Пре него што су били у непосредној близини Кипселе, десио се један занимљив догађај, који је вредан помена. Наиме, реч је о српском посланику који је био потпуно равнодушан према лошем времену и није марио за себе. Тако је ишао слабо одевен и углавном гологлав, како би показао да је отпоран на хладноћу. Док су се други борили са овако злим временским условима, облачећи све што су могли да ставе на себе, српски посланик није марио за једну од, по речима његових савременика најоштријих и најхладнијих зима коју памте.¹⁰⁴

Теодору Метохиту је српски посланик очигледно привукао пажњу, сазнајемо да Трибал за главу ни мало није бринуо, носио је малу капу, која ничему није служила јер није могла да му заштити целу главу, а није ишла ни преко ушију. Била је полулоптастог облика и својим изгледом је подсећала на фес. Византијски дипломата такође говори о српском обичају да коњаници не јашу гологлави, тако истиче да је његов сапутник Трибал носио капу само док је јахао, и чим би сишао са коња одмах би је скидао и бацао.¹⁰⁵

Испоставило се да је Трибал због свога јуначења и настрадао. Разболео се и отекао тако да је замолио посланство да направе паузу један дан јер му је било толико лоше да не може да продужи путовање, да је чак мислио да ће да умре.¹⁰⁶ Византијски посланик је одобрио

¹⁰¹ВИИНЈ 1986 (Ђурић), 88.

¹⁰² ВИИНЈ 1986 (Ђурић), 87.

¹⁰³ Исто, 91.

¹⁰⁴ВИИНЈ 1986 (Ђурић), 89-90. Radić, Theodore, 236-244.

¹⁰⁵ Исто.

¹⁰⁶ Исто, 91.

жељу Трибала, и потом га изгрдио и јер је због свог јуначења дозволио себи да се тако разболи. Посаветовао га је да убудуће буде разуман.

Српски посланик се правдао да је и раније толико времена проводио у хладним крајевима и том приликом је набројао следеће народе: Пеонце, Мизе и Ските¹⁰⁷ и оне „иза скитског леда“.¹⁰⁸ Убрзо након што су збринули болесника, наставили су путовање, и стигли по речима византијског дипломате у „највећи и најлепши град самога цара на Западу, у Солун“.¹⁰⁹

Византијски дипломата наводи само речи хвале за овај град и за његово становништво, које је посебно ценило ученост и дочекало га са великим поштовањем. На основу тога можемо закључити да је посланство византијског дипломате било у Солуну унапред најављено и исчекивано.¹¹⁰ Теодор Метохит на прикривен начин хвали себе и своје способности, где с једне стране истиче умеће Солуњана да оцене праве вредности, док са друге стране наводи да га је таква учена средина запамтила и прихватила без обзира што је странац.¹¹¹

Одмах по доласку, по читавом Граду се прочуло да је стигао царев посланик. Теодор каже да је дошао како би довршио задатак око склапања мира након дугогодишњег ратовања Србије и Византије, као и да приведе крају заклетве и услове око брака пошто више није реч о царевој сестри већ о „милој царевој ћерки“.¹¹² С обзиром да су преговори вођени раније, новонастале преговоре треба ускладити са ситуацијом јер се ради о „милој царевој ћерки“, тако да је ваљано изменити претходне одредбе. Измирење између Византије и Србије ће бити присније „усиновљењем“ Милутина.¹¹³

¹⁰⁷ Теодор Метохит под Пеонцима подразумева Угре, под Мизима мисли на Бугаре, а под Скитима на Татаре. Занимљив детаљ из српске историје и може да значи да је то временски близак податак о делегацији неколицине Срба у пратњи Стефана Дечанског на двору татарског цара Ногаја. ВИИНЈ 1986 (Ђурић), 92.

¹⁰⁸ По речима Теодора Метохита, „иза скитског леда“ је стара изрека. Неки историчари сматрају да се ради о слободном парафразирању Херодота. Српски посланик се хвалио да је био чак и у Русији, где је татарски цар имао свој двор. ВИИНЈ 1986 (Ђурић), 92.

¹⁰⁹ВИИНЈ 1986 (Ђурић), 93.

¹¹⁰ Исто.

¹¹¹ „Они се овде озбиљно занимају за ученост и пажљиво памте, као не знам ко други, они који су признати и најбољи научници и књижевници“, „међу ове су уврстили и мене“. ВИИНЈ 1986 (Ђурић), 94.

¹¹² ВИИНЈ 1986 (Ђурић), 95.

¹¹³ Позната појава у традицији Византије, усиновљење-адопција као део споразума са царем. ВИИНЈ 1986 (Ђурић), 95.

По самом доласку у Солун, Византијски дипломата се сусрео са „врховним хегемоном и статегом западне војске, градова и области“¹¹⁴ У самом посланичком слову не наилазимо на име поменутог хегемона, захваљујући Пахимеру сазнајемо да је реч о Михаилу Главасу Тарханиоту. Познати војсковођа и царев блиски човек, који је још раније након што је поражен од Срба, саветовао византијском цару да склопи савез са краљем Милутином.¹¹⁵

Током разговора византијског дипломате и чувеног војсковође сазнајемо да се краљ Милутин распитивао о разлогу кашњења делегације, из Метохитовог казивања сазнајемо да је краљ Милутин желео да до брака што пре дође, док су људи из његове околине били скептични и негативни када је у питању споразум са Византијом.¹¹⁶

Пошто је српски краљ био за склапање брака по сваку цену, умиривао је своју властелу која му је свакодневно причала како Византинци стално касне и померају рокове. Српски краљ је одлучио да истраје и неће одустати све док постоји и најмања шанса за склапање споразума са Византијом, јер се том „браку много нада и жели га непромењено“.¹¹⁷

Теодор затим наводи да су на кашњење утицали многи фактори, између осталог снабдевање намирницама и слање поуздане особе „Трибаларху“. Царев посланик је хтео да увери српског краља у сигурно постизање договора, али пре свега да испита и осмотри стање на двору.¹¹⁸ Пошто се побринуо за отпремање посланика, византијски дипломата је претходно израчунао колико ће бити потребно да се посланик врати да би он могао безбедно да крене на пут. На изненађење Теодора, заједно са послаником је дошао краљев изасланик Десислав.¹¹⁹ Теодор је тада имао задатак да испита изасланика по питању значаја његовог посланства, међутим сазнао је да је изасланик дошао да поздрави цара на „устаљени начин“ од „господара“ и да сазна да ли ће цар доћи у западне крајеве до почетка редовног годишњег поста.¹²⁰

¹¹⁴ВИИНЈ 1986 (Ђурић), 96.

¹¹⁵ВИИНЈ 1986 (Ђурић), 96. ВИИНЈ 1986 (Максимовић), 19. Ласкарис, *Принцезе*, 54-55.

¹¹⁶ВИИНЈ 1986 (Ђурић), 96.

¹¹⁷ Исто, 100.

¹¹⁸ Исто, 101.

¹¹⁹ Исто, 103.

¹²⁰ Исто, 103-104.

Оно што такође сазнајемо од изасланика је да је краљ кренуо из средишта своје земље у сусрет посланству како би што пре постигли споразум. Теодору је било драго да чује да ће се путовање врло брзо окончати и да ће моћи да се одмори од мучног путовања по хладној зими.¹²¹

Пошто је сазнао све што га је интересовало, Теодор је наставио путовање, после неколико дана је стигао у једну варош, „од оних што су најудаљеније и на границама царским“.¹²² Сазнао је да се „српски краљ“¹²³ налазио близу пограничне вароши, и тада се Метохитов сапутник из Цариграда, српски посланик предложио да у зору, пре свих, крене како би најавио долазак византијског посланства. Метохит се сложио са тим, али због савета мештана да је на дан хода није хитао да пожури, већ се сувише задржао на пољу, тако да је стигао у варош после пар ноћи путовања.¹²⁴

На основу терминологије места где је краљ Милутин очекивао посланство и помињања поља које се налази испред истог научници су се водили мишљу да су то градови Скопље или Штип.¹²⁵

Пошто су били надомак вароши, Теодор је сматрао да не приличи да као посланици уђу у сред ноћи или да кришом улазе у варош. Због тога је решио да пошаље двојицу пратилаца, „зналаца месног језика“¹²⁶ која би причала са хегемоном области и обавестила га о доласку посланства, и побринула се за смештај.

Када су примљени, Теодор је добио извињење због тога што није дочекан, и том приликом му је речено да га је краљев почасни одред ради пријатељске добродошлице чекао цео дан. Када је пао мрак, сви су отишли, мислећи да неће приспети. Убрзо је посланство добило

¹²¹ВИИНЈ 1986 (Ђурић), 106.

¹²² Метохит је кренуо из Солуна према Скопљу, идући долином Вардара, претпоставља се да је последње византијско упориште био Велес. ВИИНЈ 1986 (Ђурић), 106.

¹²³ Теодор Метохит први пут користи хеленизовану страну титулу „гех“, а не „кralис“ што би се очекивало, а до тада је српског владара називао „архонтом трибала“, „господарем Трибала“ или „Трибалархом“. ВИИНЈ 1986 (Ђурић), 107.

¹²⁴ВИИНЈ 1986 (Ђурић), 107.

¹²⁵ Исто, 107-108.

¹²⁶ Овај податак указује на многобројност пратње Теодора Метохита, као и на Србе у њој, поред већ помињаног „Трибала“. ВИИНЈ 1986 (Ђурић), 109.

обиље хране, и то већ унапред спремљене од дивљачи.¹²⁷ Нису хтели да буде краља Милутина због касних сати, те се извињавају ако је храна недолична и недовољна. Посланство је било захвално на услугама.¹²⁸

Одмах изјутра посланици су позвани на пријем. *Посланичко слово* затим описује церемонију и пријем посланика. Теодор Метохит у свом *Посланичком слову* описује:

„Водили су ме не малобројни племићи, свечано опремљени, отуда послати да ми укажу почаст – како је обичај. Читава церемонија и пролазак беху врло елегантни, са пуно уважавања и кићености...И сам краљ се веома био накитио и читаво тело празнично оденуо, претрпавши се драгим камењем, бисерјем и нарочито златом – колико год је могао. Цео двор бљештао је од свилених и златом везених тканина...и читав овај, што би се рекло, призор беше по угледу на царску и ромејску племенитост“...¹²⁹

Управо од 1299. године, а можда и мало раније почиње појам византизације и утицај царског двора и културе на Србију. Теодор је закључио: „ипак се, у ствари, на такав начин пешак надметао са лидијском двоколицом.“¹³⁰

Теодор Метохит је поздравио краља на прописан начин и предао му царска писма. Потом је причао са краљем о свом путовању и замолио га да оде да се одмори, да ће свакако сутрадан опет доћи, како би завршили предвиђене послове. Од тада посланству су стизали разни дарови, и толико хране да су могли да нахране још толико колико их је већ било. Добијали су разне врсте дивљачи, разне птице и друге јестиве звери као што су вепрови и јелени и сва та храна је служена у златним и сребрним тањирима. Пошто их је затекао пост, добијали су свеже и сушено воће, колаче, као и свежу и усолјену рибу из разних предела земље као и велике и масне дунавске рибе која је ретко када стизала у

¹²⁷ Појединост о месу је важна за прецизно датовање доласка посланства, које би било у тренутку када се окончавала такозвана „месопусна недеља“ која је 1299. године била између 22. фебруара и 1. марта. ВИИНЈ 1986 (Ђурић), 110.

¹²⁸ ВИИНЈ 1986 (Ђурић), 110.

¹²⁹ Исто, 112.

¹³⁰ Исто.

Цариграду.¹³¹ На основу података које износи Метохит сазнајемо да се обичај поста код Срба није претерано поштовао.¹³²

Следећег јутра, посланство се поново састало са архонтом и саопштило је архонту да што се цара тиче, све око женидбе је испуњено и извршено, и да краљ може да приступи послу јер се у потпуности показао непоколебљив, остаје само да положи заклетву краљ и краљица – мајка као и њихови управници и велможе из земље.¹³³ На основу текста сазнајемо да су нека питања раније уговорена, а нека су накнадно додали. Један од додатих захтева је заклетва краљице – мајке којој су се српски преговарачи жестоко противили.¹³⁴ Остали захтеви су предвиђали питање пограничних градова, броја таласа који ће бити гарант брака, саме жене краља Милутина и њене предаје.

Византијски услови око мира као и додавање нових тачака будућем споразуму означавали су поопштравање мера јер Ромеји су сматрали да давањем царева ћерке могу добити више но у ранијим преговорима. Метохит је затим наговестио да је остало још мало посла пред закључење уговора и склапање брака, о томе сведочи и Метохитова вест о царевој спремности за полазак, јер је Србе заиста требало уверавати да Византинци заиста желе окончање преговора.¹³⁵

Потом се Метохит повукао како би дао времена краљу за размишљање. Међутим, убрзо је краљ позвао Метохита како би одговорио на оно што му је Метохит изложио. Тада је краљ овластио тројицу, четворицу људи да преговарају са посланицима, и да њихове речи схвате као његове, а сам краљ се повукао.¹³⁶

Први од преговарача је био један од најлојалнијих и најприснијих саветника краља Милутина, Ђорђе. Раније се борио против Ромеја, али је ухваћен и заточен. Он је највише говорио јер је био добар познавалац византијских прилика. Био је врло веран и присан

¹³¹ ВИИНЈ 1986 (Ђурић), 113-114.

¹³² Посланство је прispело код Срба тек пошто је окончана месопусна недеља. Ако се узме да је посланство стигло 2. марта (понедељак), у уторак када је Метохит примљен код краља је био свакако посни дан. ВИИНЈ 1986 (Ђурић), 114. Ласкарис, *Принцезе*, 64.

¹³³ ВИИНЈ 1986 (Ђурић), 114.

¹³⁴ Исто, 115.

¹³⁵ Исто, 117-118.

¹³⁶ Исто, 118.

свом господару и због тога је називан другим хегемоном у народној војсци.¹³⁷ Теодор и Ђорђе су се скоро читав дан препирали око појединих тачака у споразуму, тако да договор није постигнут, због забринутости и нерасположења нису били у стању да упуте устаљене поздраве краљу.

Из „Посланичког слова“ тада сазнајемо да су Дамјан и Добраил послати са српске стране у Цариград, а са византијске је био Дукаит, како би известили цара о успешним преговорима, који су тек окончани средином марта 1299. године.¹³⁸

После тога су дани пролазили, док је Теодор седео и чекао, договор се није назирао. Нарочито је био забринут краљ који се плашио неуспеха, јер су и раније преговори били започети и били неуспели. Можемо претпоставити да Метохит мисли на преговоре из 1271. године поводом покушаја женидбе између принца Милутина и ћерке Михаила VIII Палеолога, Ане.¹³⁹

Четвртог дана од боравка посланства, Теодор је отишао у Богородичину цркву, најлепшу у крају.¹⁴⁰ Тамо је дошао Ђорђе, како Теодор наводи намерно, у договору са господарем, и жалио се на претеране захтеве Византије, док је Теодор бранио своје ставове. Ђорђе је дошао како би се уверио у намере Византије. Византијски вешти дипломата је успео да га убеди, да нема скривених циљева.¹⁴¹ Из овог разговора сазнајемо да је краљ Милутин пристајао на све услове, сем на три тачке које ће тешко моћи да испуни.

Прво што није могао да испуни је било предавање жене, која је требало да буде један од талаца. Иако се у „Посланичком слову“ не наводи име жене, претпоставља се да је та жена заправо била бугарска принцеза, Ана Тертер. Пахимер пак наводи да је или Милутинова жена Ана или краљица – мајка.¹⁴² На основу „Посланичког слова“ можемо закључити да су Ромеји рачунали на предавање бугарске принцезе.

¹³⁷ Ђорђево достојанство стоји иза литерарног термина и означава чин великог војводе. Има научника који мисле да је то достојанство преузето од Византинаца и пореди се са ромејским „великим дуксом“. ВИИНЈ 1986 (Ђурић), 119.

¹³⁸ ВИИНЈ 1986 (Ђурић), 120.

¹³⁹ Исто, 121.

¹⁴⁰ Помен цркве посвећене Богородици, улива још више сигурности да су се Метохит и краљ Милутин састали у Скопљу. ВИИНЈ 1986 (Ђурић), 122.

¹⁴¹ ВИИНЈ 1986 (Ђурић), 123.

¹⁴² Исто.

Друго спорно питање је било присуство и учествовање краљице – мајке. Разлог због кога ова одредба није могла да се испуни је што због јаке и хладне зиме што због боравка краљице - мајке у неприступачном пределу и да би присуствовала било би потребно вишедневно путовање.¹⁴³

Треће спорно питање је било питање талаца. Није био проблем број талаца, али је тражено да буду предати тек пошто добију од Ромеја нешто заузврат. Милутин је прихватио византијски захтев да се повећа број талаца, али је тражио сличан поступак са супротне стране. О византијским таоцима који су дошли у Србију немамо података.¹⁴⁴

Сматра се да је један од талаца који је требало да буде предат Византинцима био и чувени пребег Котаниц Торник. Одметнуо се од цара Михаила VIII Пелеолога 1280. године, и пустошио крајеве око града Сера.¹⁴⁵ Пошто је задавао муке Византији у пограничним деловима царства, тадашњи василевс га је натерао да се замонаши. Међутим, он није могао да издржи и успео је да побегне и да ратује на страни краља Милутина.¹⁴⁶

Са почетком преговора Византије и Србије, један од захтева је био и предаја Котанице Торника, од које цар није желео да одустане. Према речима Пахимера, размена талаца је извршена на Вардару, приликом предаје Симониде, где се поред Милутинове жене Ане Тертер налазио и византијски пребег Котаниц Торник.¹⁴⁷

Потом су разговори између краља Милутина и Метохита обновљени и вођени су неколико дана узастопно. Постигли су договор око спорних питања: бивша краљица Ана Тертер одлази као талац у Византију, овај дипломатски успех је византијски посланик сматрао најзначајнијим по царство. Што се тиче заклетве краљице мајке, није захтевана, због њеног одсуства, договор је да до њеног извршења дође после свадбе. Метохит је од краља затражио да се обавезе да неће одустати од заклетве краљице – мајке.¹⁴⁸

¹⁴³ВИИНЈ 1986 (Ђурић), 124.

¹⁴⁴ Исто, 125.

¹⁴⁵ Максимовић, *Котаниц*, 316.

¹⁴⁶ Максимовић, *Котаниц*, 317-318.

¹⁴⁷ Исто, 318-320.

¹⁴⁸ ВИИНЈ 1986 (Ђурић), 126-127.

Краљу Милутину је најтеже било решити питање талаца. Краљеви рођаци и властеле нису хтели да дају своју децу, и да их пошаљу у туђину. Краљ Милутин је тражио да се у замену за мноштво Срба пошаље из Византије шест талаца.¹⁴⁹ Метохит је одмах био сагласан по свим питањима са краљем, али није могао да одлучи док не извести цара. Предложио је да пошаљу гласнике, који би обавестили цара о окончаном споразуму, и да цар сигурно неће одбацивати цео споразум због једне одредбе.¹⁵⁰

Византијски дипломата је послао Дукаита, а краљ Милутин монаха Дамјана и епископа Добраила. Од њих се тражило да саопште цару уређен споразум. Сам Теодор се надао да ће се гласници сусрети са царем Андроником II и његовом супругом, приликом његове посете западних области и да ће се брзо вратити. Међутим, није испало онако како је Метохит очекивао, полако измиче трећи месец од како је посланство кренуло из Цариграда, а још увек нема никаквих новости из византијске престонице.¹⁵¹

Теодор Метохит у свом „Посланичком слову“ наводи да није знао како да поступа са краљем и са људима који су га окруживали који су тражили објашњење за одлагање. Теодор је покушавао да умири краља и његову околину која је негодовала, и желела да убеди краља Милутина да Ромеји немају добре намере по питању споразума.

Краљ Милутин, иако забринут, је користио своју властелу и имао велико поштовање и поверење у византијског посланика. Краљ је указивао Теодору част и често га позивао за својом трпезом, наздрављајући у његову част. Краљ је био још задовољнији кад би добио исту указану част заузврат. Облачио је Метохита у своја најлепша одела, опасујући га својим свечаним појасевима.

На основу исказа Метохита, и портрета у Богородици Љевишкој можемо закључити да је Милутин прихватио обележја царских инсигнија. Међу овим обележјима можемо препознати царску одећу, царску стему, црни сакос, дијадему као и амблем Палеолога, двоглавог орла.¹⁵²

¹⁴⁹ ВИИНЈ 1986 (Ђурић), 128.

¹⁵⁰ У питању је византијски захтев о присуству краљице – мајке. ВИИНЈ 1986 (Ђурић), 129.

¹⁵¹ ВИИНЈ 1986 (Ђурић), 130.

¹⁵² Исто, 131.

Осим краљеве пажње и уважавања, Метохит је уживао велико поштовање од првог епископа у земљи, са којим је требало да се састане поводом заклетве око питања брака. Први епископ у земљи је био Јевстатије II, који је на ову позицију дошао 1292. године. Имао је значајну улогу за време владавине краља Милутина, и припадао је врло блиским и краљу оданим сарадницима. На основу неопходности да се у исто време закуну архиепископ и краљ, видимо јединство српског, духовног и световног поглавара и традицију приликом склапања важног политичког уговора.¹⁵³

Византијски дипломата Метохит, Јевстатија II, назива „свети човек“, изражавајући се о њему прилично бираним речима. Пре свих разговора, добијао је наређења од краља и говорио оно што му је било унапред било речено. Он је био човек који је краља Милутина подржавао у његовим ауторатским замислима и човек послушан и подређен краљу у сваком погледу.¹⁵⁴

Међутим, оклевање, поверење и стрпљење је почело да нагриза све, па и најближе краљеве људе. Много времена је прошло, и иако је византијски изасланик покушавао да их смири, није знао разлоге кашњења и одлагања. Иако је Метохит био добро упућен у предвиђено време поласка Андроника II, у тренутку писања извештаја није имао свежих новости из престонице.¹⁵⁵

Византијско кашњење су користили заговорници мира, тражећи сваку прилику да оцрне Ромеје пред краљем Милутином. Наводили су да су Ромеји са овим договором намерно отезали, и да ће чим им се укаже прилика читав уговор раскинути и поништити. Затим ће се појавити код краља и окривити њега за непоштовање уговора. Да се на време опамете и да читав брак, договоре и заклетве окончају.¹⁵⁶ Постојале су несугласице међу српском властелом, која је била против склапања савеза са Византијом.

¹⁵³ ВИИНЈ 1986 (Ђурић), 132.

¹⁵⁴ Исто, 133.

¹⁵⁵ Исто.

¹⁵⁶ Исто, 134.

Краљ Милутин је био непоколебљив и није дозвољавао да се доведе у искушење. У тој незавидној ситуацији изгледа да су се нашли само краљ и изасланик цара Андроника II. Царев изасланик није престајао да доказује истину, и да константно убеђује краља у сигурност уговора и непоколебљивост царевих одлука. Само царско кашњење је покушавао да оправда на разне начине и убеди српског краља да нема разлога за бригу, полазећи од страховите зиме све до сопствених заклетви. Међутим поред „домаћих злобника и завидљиваца“,¹⁵⁷ лоше речи о споразуму су почеле да пристижу и од суседних архоната из Мизије и Тесалије („Тесалци су вазда неверни“, Демостен).¹⁵⁸ Како Теодор Метохит наводи у извештају, они су покушавали да спрече *истинито уједињење са царем*.¹⁵⁹

Поменути архонти су браћа Константин и Теодор из Мизије, синови севастократора Јована I Анђела, који је био ванбрачни син епирског деспота Михаила II Анђела. Коалицију свог оца је напустио 1259. године, и за време његове владавине ова територија је функционисала као политички независна целина. Против царства је склапао савезе са Карлом Анжујским и Бугарском. Његову политику су наставили његови синови.¹⁶⁰

Оно што је господаре Тесалије плашило јесте зближавање краља и цара, тако да су свакодневно слали писма, јавно и тајно како би спречили договор и поништили учинак изасланика из Цариграда. Оспоравали су како ништа од договореног није истина, и да је све неприродно и превртљиво.¹⁶¹ Нудили су вечни савез, заснован на заклетви и својим предлозима о поновном орођавању како би заједнички деловали против Ромеја.¹⁶² На основу извора можемо закључити да жена са којом би краљ Милутин поново ступио у брак била његова супруга у периоду од 1272. до 1283. године, али да се са сигурношћу не може утврдити њено име.¹⁶³ Тесалску принцезу као бившу жену српског краља помињу и Георгије Пахимер и Нићифор Григора.

¹⁵⁷ ВИИНЈ 1986 (Ђурић), 135.

¹⁵⁸ У питању је слободнији навод из Демостенове „Прве олинтске беседе“, где се за Тесалце каже: Јер ови беху од природе неверни и то у свако доба према сваком“. ВИИНЈ 1986 (Ђурић), 136.

¹⁵⁹ ВИИНЈ 1986 (Ђурић), 135-136.

¹⁶⁰ Исто, 135-136.

¹⁶¹ Исто.

¹⁶² Исто, 137.

¹⁶³ Исто, 138.

Могуће је да је разлог нетрпељивости између браће Анђела и Андроника II било питање вароши Димитријаде. Наиме, град су браћа добила као мираз за венчање Теодора Анђела са свастиком Михала IX Палеолога, јерменском принцезом Теофано. До венчања није дошло јер је принцеза изненада преминула у Солуну 1296. године. Браћа мираз нису желела да врате, како би задржали Димитријаду, позвали су у помоћ Анжујце и Млечане, у тренутку склапања брака Милутина и Симониде.¹⁶⁴

Теодору Метохиту је задавала муке и „царица Миза, уцвељена удовица“¹⁶⁵ цара Смилца, која је после смрти мужа 1298. године, удала ћерку за Елтимира. Као ослонац за опстанак бугарске државе види српску државу и Византијско царство.¹⁶⁶ Тако је царица Миза, иако је носилац легалних права на бугарски престо, покушавала је на све начине да одврати краља Милутина од склапања брака са Симонидом.

У „Посланичком слову“ Теодор нам описује како царица Миза на све начине упозорава и уверава да су византијски предлози лажни и да краљ Милутин не би требало да слепо верује, како Метохит описује, употребљавајући „неприлични занат“. Нудила је своју руку, обећавајући на тај начин да ће краљ постати цар Миза. На основу извештаја сазнајемо да је говорила српском краљу само лажи и непријатне податке не би ли одвратила краља Милутина.¹⁶⁷

Пред сам крај свог дипломатског извештаја, Теодор Метохит се обраћа свом примаоцу „месазону“ и наглашава да је све „промишљено, одмерено, окончано и заклетвама са обе стране потврђено“ и да ваља што пре приступити послу не би ли се предупредиле било какве сплетке.¹⁶⁸

¹⁶⁴ ВИИНЈ 1986 (Ђурић), 137. Ласкарис, *Принцезе*, 66.

¹⁶⁵ ВИИНЈ 1986 (Ђурић), 139.

¹⁶⁶ ВИИНЈ 1986 (Ђурић), 140; Radić, Theodore, 236-244.

¹⁶⁷ Исто, 141.

¹⁶⁸ Исто, 142.

На самом крају *Посланичког слова* сазнајемо да су преговори успешно окончани и да само остаје да се спроведу у дело. Можемо употпунити извештај Теодора Метохита, захваљујући Пахимеру. До састанка је дошло на ничијој земљи, српски краљ није желео да преда Ану Тертер и и таоце све док Ромеји нису предали Симониду, што се на крају десило на Вардару. Краљ Милутин је византијску принцезу дочекао не као краљицу већ као господарицу. Супротно обичајима, сјахао је са коња, указујући велико поштовање. Краљ Милутин је у мираз добио територије које је освојио петнаест година раније. Венчао их је охридски архиепископ Макарије на Ускрс 1299. године.¹⁶⁹

¹⁶⁹ ВИИНЈ 1986 (Максимовић), 55.

Закључак

Посланичко слово Теодора Метохита спада у најзначајније изворе како за позновизантијску епоху, тако и за српску историју у време краља Милутина. У свом *Посланичком слову*, Теодор Метохит нас извештава о појединостима брачног уговора између српског краља Милутина и византијске принцезе Симониде, односно мира између краља Милутина и византијског василевса Андроника II.

Посланичко слово не само да нам пружа појединости и спорна питања око брачног уговора, него нам открива и многе друге детаље о српском двору, храни, односу краља и властеле као и повезаности српске цркве и државе крајем тринеастиг века. Захваљујући дипломатском извештају Теодора Метохита видимо да је црква подржавала политику краља Милутина у преговорима са Византијом, као и да је српски краљ имао веома добре односе са црквеним поглаварима. Оно што је представљало проблем и успоравало склапање брака је био отпор властеле приликом преговора са Византијом.

Поред огромне надмености за једног ученог Ромеја какав је био Теодор Метохит, он се диви српском краљу и добродошници коју му је приредио и доноси нам једине праве описе српског двора који бљешти, украшен свилом и другим најфинијим материјалима, одећа накићена драгуљима и златом, посуђе од сребра и злата што нам јасно указује на моћ српске државе крајем тринаестог века. Раскош, сјај и богатство двора, као и одевање српског краља и властеле сведоче да се краљ Милутин већ тада у много чему угледао на Ромеје и њихово царство.

Одлука краља Милутина да се повеже са Цариградом и у потпуности уклопи у византијску културу, постајала је постепено једна нова историјска творевина. Веома је значајно што је краљ Милутин савезом са византијским царем и венчањем са царевом у пурпуру рођеном ћерком изборио себи изузетан положај уз василевса Ромеја.

Као зет византијског василевса, краљ Милутин је, упркос свим недаћима да до брака дође, венчањем са византијском принцезом Симонидом на Ускрс 1299. године, снажно закорачио у други период своје владавине.

Код Метохита срећемо српског краља Милутина у различитим описима, пре свега као врло опрезног, прагматчног преговарача и политичара. Једним делом је несигуран, неодлучан и помало уплашен јер је желео да се еманципује од утицаја и ауторитета краљице – мајке Јелене и старијег брата Драгутина. Међутим није био спреман да у потпуности прекине снажне везе са породицом, не осећајући да има довољно личног и политичког ослонаца на некој другој страни.

Повезивање са византијским царским родом 1299. године у потпуности је одредило положај његових наследника. Након тога, Србија ће се угледати на Византију више него икада. Краљ Милутин – *свети краљ*, успео је да својим потомцима остави јединствену и јаку државу, која ће врхунац достићи за време његовог унука, цара Душана.